

BANDVALIS CALLAICVS

LITTERAE GALLAECI PVERI AD POSTEROS

Xaberrius Faseolus

IES RICARDO MELLA

SVMMARIVM

XABERRIVS FASEOLVS CARIS DISCIPVLIS S.D.P.....	V
VOS QVI NVMQVAM.....	VI
PRAEFATIO.....	XI
I. SALVTATIO.....	XI
II. INTRODVCTIO.....	XI
NOTITIA ANTIQVITATIS I.....	XII
GALLAECIA PROVINCIA ROMANA.....	XII
NOTITIA ANTIQVITATIS II.....	XIV
DECIMVS IVNIVS BRVTVS CALLAICVS ET FLVMEN OBLIVISIONIS.....	XIV
NOTITIA ANTIQVITATIS III.....	XV
DE MORTE VIRIATHI.....	XV
GRAMMATICA I.....	XVI
Breviter de pronuntiatione.....	XVI
Accentus.....	XVII
Formulae salutationis.....	XVIII
Formulae discessionis.....	XVIII
Nomina et epitheta.....	XVIII
Descriptio nominum et epithetorum.....	XVIII
Alia exempla declinationis nominum et epithetorum.....	XIX
Qui casus sunt? Poterisne deducere?.....	XIX
Pronomina personalia (Nominativus casus).....	XIX
Verba actionis aut status.....	XIX
Descriptio verborum actionis aut status.....	XIX
Sum, esse (copulativum verbum status).....	XX
Habitō, habitare (coniugatio I).....	XX
Alia exempla coniugationis.....	XX
EXERCITATIONES I.....	XXII
I. Complete.....	XXII
II. Compleatisne aptis terminationibus?.....	XXII
III. Latine scribite.....	XXIII
IV. Latine respondite ut melius potestis.....	XXIII

V. Indagationes.....	XXIV
VI. Indagationes etymologicae.....	XXIV
LINGVA LATINA HODIERNA I.....	XXV
QUOMODO SALUTEMUS?	XXV
QUID EST “ALIQUEM ALICUI PRAESENTARE”?	XXVI
QUID SI EXERCITAMUS PRAESENTATIONES?	XXVII
FABVLAE LATINAE FACILES APVD IGNEM LARARIVM AVDIENDAE I.....	XXVIII
THESAURVS IN INSULA AVNIO	XXVIII
Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam.....	XXIX
QVAE ET QVALES SVNT MAVRAE?	XXIX
Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam.....	XXX
QVAE SVNT MAMMVLAE TERRENAE?.....	XXX
Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam.....	XXXI
PRIMA PARS.....	XXXII
QVOMODO GALLAECI VITAM AGIMVS (I)?	XXXII
I. VRBICVLAE ET CASAE.....	XXXII
II. ALIAE DOMVS AEDIFICATIONESQVE	XXXIII
III. PLVRA DE CASIS NOSTRIS.....	XXXIII
GRAMMATICA II	XXXV
Formulae interrogationis responsionisque	XXXV
Nomina et epitheta.....	XXXVI
Alia exempla declinationis nominum epithetorumque	XXXVII
Qui casus sunt? Poterisne deducere?	XXXVII
Epitheta.....	XXXVII
Enuntiatio nominum epithetorumque	XXXVII
Concordantia	XXXVIII
Pronomina personalia.....	XXXVIII
Pronomina demonstrativa vel <i>deictica</i>	XXXIX
Verba actionis aut status.....	XL
Sum, esse, fui.....	XL
Habito, habitare, habitavi, habitatum (coniugatio I).....	XLI
Habeo, habere, habui, habitum (coniugatio II).....	XLI
Scribo, scribere, scripsi, scriptum (coniugatio III)	XLI
Munio, munire, munivi, munitum (coniugatio IV).....	XLII
Alia exempla coniugationis	XLII
EXERCITATIONES II	XLIV

I. Declinationes complete.....	XLIV
II. Nisi concordantia recta est, corrigite.....	XXXVI
III. Eligite verba apta ad orationes implendas	XXXVI
IV. Compleatisne aptis terminationibus?	XXXVI
V. Quid si temptatis haec verba <i>analytice</i> describere?	XXXVI
VI. Latine scribite	XXXVI
VII. Latine respondite (post textus lectionis denuo lectos)	XXXVIII
VIII. Indagationes.....	XXXIX
IX. Indagationes etymologicae.....	XL
NOTITIA ANTIQVITATIS IV	XL
DE COQVO APICIO	XL
LINGVA LATINA HODIERNA II.....	XLI
Vbi habitamus?.....	XLI
APPENDIX GRAMMATICALIS.....	XLII
FABVLAE LATINAE FACILES APVD IGNEM LARARIVM AVDIENDAE II	XLIV
RESTIS IN ANGVEM MVTATA	XLIV
Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam....	XLV
BAVCIS ET PHILEMON IN ARBORES MVTATI	XLVI
Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam...	
.....	XLVIII
FABVLA DE ANTELA PALVDE	XLVIII
Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam.....	L
NOTITIA ANTIQVITATIS V	L
CHRISTIANI IN GALLAECIA	L
NOTAE AD AMPLIVS SCIENDVM.....	LIII

XABERRIVS FASEOLVS CARIS DISCIPVLIS

S.D.P

Hic liber, quem lecturi estis, historiam, vel potius dicam *fabulam*, de puero Gallaeco Romano, Banduale Callaico appellato, narrat. Bandualis puer imaginarie tantum vivit. Immo vivit et culturam Romanam vobis transferet.

Bandualis Diocletiano regnante in Gallaecia vixit. Sic appellata est nova provincia Romana in Hispania. Quare? Gallaeci vel Callaici (eaedem gentes sunt) septentrionales atque occidentales populi Hispani fuerunt. Sic a Graecis Romanisque appellati sunt. Sic etiam hodie a vobis appellantur.

Nobis constat, finito saeculo III post Christum natum, Romanum cultum humanitatemque longe lateque diffusum per omnem Gallaeciam fuisse. Plurimae quidem evidētia supersunt, ut, exempli gratia, reliquiae archaeologicae, plurimi scripti antiquorum auctorum et plurimae inscriptiones, quarum rerum perventia haud dubium est quin Romani in Gallaecia fuerint. Tandem Romanicas linguas habemus heredes. Ecquid plura opus erit?

Hodierna Gallaeca lingua Latinae linguae filia esse dicitur. Idem atque Hispanica, Catalaunica, Lusitanica et aliae plurimae. Vestra igitur interest origines radicesque linguarum, quibus loquentes utimini, nosse. Hac de causa studia Latina in Secundariae Doctrinae Institutis incipiunt. Ecquid enim melius quam reperire Latinam linguam a nativi pueri manibus ducti?

In hoc libro methodum invenietis ad Latinam linguam discendam. Hic legetis fabulas historicasque narrationes et grammaticam atque haud minimas exercitationes certe invenietis. Vtinam nostro libro fruimini!

Bene valeatis.

VOS QVI NVMQVAM...

... linguam Latinam aut legistis aut audivistis, attendite:

- I. Lingua Latina Indoeuropaea lingua est, familiae Italicae.
- II. Hae sunt linguarum Indoeuropaearum familiae:
  - a. Anatolica
  - b. Indoiranica
  - c. Graeca
  - d. Italica
  - e. Celtica
  - f. Germanica
  - g. Armenica
  - h. Tocharica
  - i. Baltoslavica
  - j. Illyrica
- III. Linguae Romanicae linguae Latinae filiae sunt.
- IV. Hae sunt aliquot e linguis Romanicis:
  - a. Sarda
  - b. Romanica
  - c. Italiana (vel Tusca)
  - d. Neapolitana
  - e. Sicula
  - f. Gallaica
  - g. Lusitana
  - h. Hispanica
  - i. Aragonica
  - j. Asturiana
  - k. Raetoromanicae linguae
  - l. Francogallica
  - m. Catalana
  - n. Occitanica
- V. Ergo lingua Hispanica et Gallaeca linguae Latinae filiae sunt. Sed filiae sunt linguae Latinae vulgaris (filiae igitur sermonis vulgaris vel plebei).
- VI. At mater et filias nimis dissimiles sunt, in primis *morphologiae* et *syntaxis* causa. Deinde in verborum constructionis ordine. Tandem pronuntiatio et *lexeis* paulum differunt.
- VII. Ludum faciamus ut videamus si quid linguae Latinae intellegatis, qui linguae Latinae imperiti estis. Legite initium *Genesis* liber (lingua Latina *christiana* scriptum).

In principio creavit Deus caelum et terram. Terra autem erat inanis et vacua et tenebrae super faciem abyssi et spiritus Dei ferebatur super aquas dixitque Deus fiat lux et facta est lux et vidit Deus lucem quod esset bona et divisit lucem ac tenebras...

VIII. Nunc legite hunc *Satyrici* Petronii textum ¹:

Persuadeo hospitem nostrum ut mecum ad quintum miliarium veniat. Erat autem miles, fortis tamquam Orcus. Luna lucebat tamquam meridie. Venimus inter monimenta: homo meus coepit ad stelas facere; sedeo ego cantabundus et stelas numero. Deinde ut respexi ad comitem, ille exiit se et omnia vestimenta secundum viam posuit. Mihi anima in naso esse; stabam tamquam mortuus.

IX. Nunc paulum videamus Apicii *De re coquinaria* ².

Vt carnes sine sale quovis tempore recentes sint: carnes recentes quales volueris melle tegantur, sed vas pendeat et, quando volueris, utere.

X. Et quid si legetis exordium *Itinerarii* (vel *Peregrinationis*) Egeriae ³?

Vallis autem ipsa ingens est valde, iacens subter latus montis Dei, quae habet forsitan, quantum potuimus videntes aestimare aut ipsi dicebant, in longo milia passos forsitan sedecim, in lato autem quattuor milia esse appellabant. Ipsam ergo vallem nos traversare habebamus, ut possimus montem ingredi.

---

¹ s. I p.C.n. (post Christum natum)

² s. IV-V p.C.n.

³ s. IV p.C.n.

- XI. Legite nunc excerptum de Benedicti *Regula monachorum* ⁴.

Vestimenta fratribus secundum locorum qualitatem, ubi habitant, vel aerum temperiem dentur, quia in frigidis regionibus amplius indiget, in calidis vero minus.

- XII. Et nunc fragmentum inscriptionis funebris (*orthographia* et textu leviter accommodatis), e Monastir (Macedonia).

...Hic iaceo qui vixi annis quinquaginta et militavi annis XXX et sum natus in provincia Dacia et militavi inter equites... Aurelia coniunx posuit titulum benemerenti caro marito suo. Resta viator et lege titulum nostrum. Dum legis et repausas.

- XIII. Alia inscriptio funebris modice relecta, e Lugduno.

Maspetia Silvina Valerio Messori coniugi incomparabili qui plus merebatur quam facio, cum *quem* vixi annis XXIII... Valerius Silvicola et filia fluentes lacrimis orphantatem, qua perdierunt patrem incomparabilem...

- XIV. Legamus tandem textum de fluminibus Latina lingua scriptum, sed lingua reapse vulgari ⁵.

Flubius Minon nascit prope Pereneum in rotunditate vertitur, ut Vegratium oppidum maritimum includit, et sic in oceanum mare precipitat et currit milia cccxii.

---

⁴ s. VI p.C.n.

⁵ In *Cosmographia* Iulii Honorii (s. VI ? p.C.n.) legitur: Fluvius Minio nascitur prope Pyrenaeum. In rotunditate vertitur, ut Brigantium oppidum maritimum includat, et sic se in oceanum occidentalem recipit.

- XV. Historia linguae Latinae longa est. Nobis incipit cum antiquissimis inscriptionibus et, quoniam hodie adhuc Latine scribitur, nondum finivit.
- XVI. Textus Latini plurimi supersunt. Sola vita unius hominis ad omnes textus legendos non sufficit.
- XVII. Oro tandem ut textum inferiorem legatis et nobis dicatis ecquid intellegatis an non.

Faustulus pastor in fluvii ripa duos infantes quondam invenit. Imaginamini nunc scaenam quam Faustulus videt. Nam lupa duos infantes nutrit. Sic lupa tamquam *mamma* infantibus est. Infantes *mammam* (id est, matrem) habent, et mater lupa est. Auditisne? Lupa est tamquam mater infantium.

Faustulus tunc domum venit. Domus parva casa est. Melius dicam. Parva domus casa est. Ibi cum uxore Acca Larentia habitat. Faustulus visionem lupae cum infantibus Accae Larentiae narrat et Acca Larentia infantes videre vult.

Cum Faustulus et Acca Larentia ad ripam fluvii veniunt, lupam repellunt et infantes recipiunt. Infantes gemini sunt. Faustulus et Acca Larentia Romulum et Remum eos appellant.

Et vos, scitisne qui Romulus et Remus re vera fuerint?

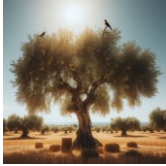

<https://commons.wikimedia.org/wiki/file:gallaecia-dioclecianus.png>

PRAEFATIO

I. SALVTATIO

Salvete omnes, pueri puellaeque qui olivariam urbem habitatis! ⁶ Salvete omnes qui linguam Latinam **discere** vultis! ⁷ Salvete discipuli discipulaeque qui in XX saeculo iam vivitis! Salvete dilecti amici posteritatis!

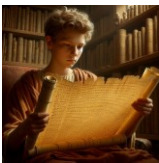

Oliva

Mihi nomen est Bandualis Callaicus, Bandualis Callaici filius ⁱ. Ego Romanus puer sum, **XV** annos natus ⁱⁱ, sed etiam Gallaecus puer sum. **Pater** meus Gallaecus est. **Mater** mea Gallaeca est. **Parentes** igitur mei Gallaeci sunt, sed etiam Romani sunt.

Quomodo esse potest? Quomodo fieri potest ut ...? Quomodo Gallaecus et Romanus una esse possum? **Aures arrigite**. Hoc aevo in quo ego vivo omnes Gallaeci simul et Romani iam sunt. Non omnes Romani evidenter Gallaeci sunt, verum etiam omnes Gallaeci nunc Romani sunt.

Si de nostra historia, **scilicet** de historia Gallaecorum, paulo magis cognoscere vultis, **legendo operam dare pergite**.

Puer legit

Si de Roma plura nosse vultis, *Notitias ad amplius sciendum* **legite** ⁱⁱⁱ.

salvete = bonam salutem habeatis

Hispanice : *¡hola!*

discere = ant. *docere*
magister docet et discipulus discit

XV = quindecim vel decem et quinque

pater et mater = parentes
Anglice : *parents*

aures arrigite = attente audite

scilicet = id est

legendo operam dare pergite
= amplius **legite** vel attente plura legite

legite : imperativus verbi actionis *legere*

⁶ Vrbs quae hodie Hispanice Gallaecaeque *Vigo* nuncupatur.

AV⁷ Discipuli qui hodie quartum cursum secundariae necessariae meditamini.

Locus ubi Bandualis habitat. **Pictura** ab Alicia Colmenero Fernández facta.

pictura = imago alicuius,
tabula picta vel imago
photographica

NOTITIA ANTIQVITATIS I

GALLAECIA PROVINCIA ROMANA

Aevum quo scribo *posterior antiquitas* quo tempore vos vivitis appellatur. Tarda antiquitas Romana vel Imum Imperium Romanum **appellatur**.

antiquitas : antiquam
aetatem Romanam
antiquitatem appellatis
appellatur : nomen dant

Anno Domini CCXCVIII^{iv} in urbicula Gallaeca cum parentibus et **sororcula** vivo supra mare, in occidentali litore sita. Sed primum hoc nosse debes.

sororcula : parva **soror**
soror : femina ex eisdem
parentibus nata atque ego

Gallaecia in Hispania est. Gallaecia provincia Romana in Hispania est, nam quinque sunt provinciae Romanae eo tempore quo hic habito, Diocletiano et Maximiano Augustis, id est, Diocletianus et Maximianus imperatores vel regentes. Diocletianus Augustus Orientis et Maximianus Augustus Occidentis est.

Hispania : Paeninsula
Iberica vel Graece *Iberia*

Gallaecia et Lusitania occidentales provinciae sunt. Tarraconensis, Carthaginensis et Baetica orientales provinciae sunt.

Antiqui Romani Gallaeciam, Tarraconensem et Carthaginensem provinciam Hispaniam Citeriorem **appellant** (vel potius dicam, *appellaverunt*), sed Lusitaniam et Baeticam provinciam Hispaniam Vltiorem appellant.

appellant = praesens tempus
appellaverunt = praeteritum
tempus

Ceterum in Gallaecia tres **conventus** sunt, scilicet, Bracarensis, Asturicensis et Lucensis. Tres sunt capitales

conventus = divisio
administrativa provincialis

conventuum urbes. Bracara Augusta, Asturica Augusta et Lucus Augusti. **Mappam** supra conspice, quaeso.

mappa = tabula geographica picta

Primus qui in Gallaeciam dux Romanus venit, Decimus Iunius Brutus est, Callaicus cognomine. Is cum exercitu Lusitanos et Gallaecos vincit saeculo II ante anno Domini⁸. Hoc est initium Romanae **expugnationis** Hispaniae septentrionalis. Hoc est initium Romanae dominationis et Romani imperii in Hispania occidentali. Hoc

expugnationis ab *expugnatio*
= dominatio per arma

[Las provincias hispanas durante el Bajo Imperio Romano \(S IV-V d.C.\) \(lacrisisdelahistoria.com\)](http://lacrisisdelahistoria.com)

initium urbanitatis vel, ut ita ficto verbo dicam, *civilizationis*. Dehinc Gallaeci mores Romanos imitatur, id est,

⁸ Liceat nobis, quaeso, chronologia XXI saeculi uti ad annorum digestionem, ita ut referamus annos ante vel post Dominum Christum natum. Sic enim si dicam *anno Domini* intellegi oportet annum post mortem Iesus Christi (abbreviato: a. D., id est, p.C.n.). Si dicam *ante anno Domini* annum ante Christum natum intellegatis (a.a.D., id est, a.C.n.). Meminisse necesse est Romanos temporalem notationem aliter quam vos describere, ut bene legatis in *Notae ad amplius sciendum IV*.

nunc Gallaeci more et exemplo populi Romani vivimus,
nam Romani partim certe sumus ⁹.

NOTITIA ANTIQVITATIS II

DECIMVS IVNIVS BRVTVS CALLAICVS ET FLVMEN OBLIVISIONIS

Annus CXXXVII a. a. D. **maximi momenti** est Gallae-
cis. Dehinc Romani, victis Lusitanis mortuoque iam Viria-
tho, Gallaeciam expugnare incipiunt, auri metalla cupi-
entes.

maximi momenti = res
magnae gravitatis

Fabula quaedam **traditur** de timore militum Decimi
Iunii Bruti in Gallaeciam advenientium. Cum Decimus
Iunius Brutus cum exercitu ad flumen Limiam pervenit,
milites transire nolunt. Milites enim Limiam Lethem ¹⁰
flumen, id est, flumen oblivionis, esse credunt.

traditur = narrant

Lethe, apud Graecos et Romanos, flumen inferum vel
regionis mortuorum est. Mortui transire debent Let-
hem antequam Inferos ¹¹
intrent. Transito flumine,
mortui omnia de vita sua
obliviscuntur ¹².

Milites flumen transire
nolunt

Tunc demum ad persua-
dendos milites Decimus Iuni-
us Brutus flumen transit solus
et ripa contraria eorum nomi-

obliviscuntur = qui non
meminerunt vel qui
memoriam non habent

---

⁹ Romanus quidam maxime studiosus nomine Plinius vocatus Gallaecos in diversos populos dividit. De hac re infra amplius legere poteritis in *Fontibus Antiquis* [in futuris editionibus].

¹⁰ Lethem vel Lethaeum.

¹¹ *Inferi*, id est, mundus sub terras ubi mortui habitant.

¹² In mytho Graeco, mortui aquas Lethaeas bibunt ad vitam suam obliviscendam.

ne **centuriones** nominat singulos. Sic dux Romanus militibus Limiam aliud quam Lethem flumen esse monstrat.

NOTITIA ANTIQVITATIS III

DE MORTE VIRIATHI

Romani fabulas amant. Pleraeque fabulae de historicis *personis* nobis loquuntur. Sed gesta eorum in fabulis historia ficta **fit**.

Vos meminisse velimus alicuius grammaticalis rei. Attendite! Nomen *fabula* et verbum dicendi *fabulor* in radicibus similia sunt. A *fabulor* (inf. ¹³ *fabulari*) ne dicendum quidem est quin Hispanice *hablar* et Gallaece *falar* habeatis.

Est quidem fabula antiqua atque divulgatissima de morte Viriathi, ducis Lusitanorum, in qua consul Quintus Servilius Caepio, dux Romanus adversus Lusitanos, inimicis Lusitanorum tribus, Audaci, Minuro et Ditalco, si Viriathum **necaverint** magna praemia promittit.

Audax, Minurus et Ditalcus divitiarum avidi Viriathum necare constituunt et sic, dum dux Lusitanorum dormit, **necatur**.

Cum tres Lusitani scelesti pro scelere praemia a Caepione exigunt, consul ad postulatam eorum respondet: "Numquam Roma proditoribus praemiatur", eosque dimittit.

Verumne an falsum? **Minime nostra refert!**

At fabula monstrat saltem quomodo tres sicarii Lusitani perduellionis avaritiaeque causa **tum** sine duce **cum** sine praemiis fuerunt.

Centurio Romanus

fit = est

vos meminisse velimus =
bene erit si meminervis =
bene est scire
velimus : volumus,
cupimus, speramus...

necaverint = si quondam
necant
necare = aliquem vita
privare

necatur (Viriathus) =
Viriathum aliquis necat

minime nostra refert = parvi
momenti nobis est

tum ... cum = et ... et

---

¹³ inf. = infinitivus.

GRAMMATICA I

Breviter de pronuntiatione

Voces Latinas acute pronuntiare nos decet. Re vera, quod *magnetophonicas* incisiones servatas non habemus, sonitus reficere debemus. Statim enim coniecturalem sed cum causa et ratione pronuntiationem proponimus.

Litterae Latinae quas *alphabetum* appellamus:

Grandes: A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Minutae: a b c d e f g h i (j)¹⁴ k l m n o p q r s t u (v)¹⁵ x y z

Phonologice scriptae:

/a/ /b/ /k/ /d/ /e/ /f/ /g/ /h/ /i/ /y/ /k/ /l/ /m/ /n/ /o/ /p/ /k^w/
/r/ /s/ /t/ /u/ /w/ /ks/ /ü/ /ts/

Nomina litterarum Hispanice pronuntiata:

a, be, ke, de, e, ef, gue, ha (h = aspiratio), i, ka, el, em, en, o, pe, ku, er, es, te, u, iks, ü psilon, tseta.

Quinque vocales vel litterae sonantes:

A E I O V

Ad has Litteram Graecam sonantem addimus:

Υ

Vocales sunt aut breves aut longae, sed quantitatem Latine scribentes non notamus. Aliquando autem videatis:

Breves notatas: ä ë ï ö ü

Longas notatas: ā ē ī ō ū

Duae vocales ante alias vocales tamquam consonantes pronuntiare possumus:

I   /ya/ /ye/ /yi/ /yo/ /yu/

---

¹⁴ Litteram *j* vir humaniorum litterarum studiosus Petrus Ramus saeculo XVI in alphabetum Latinum inseruit.

¹⁵ Littera *v* haud ignota in Anteriore Medio Aevo fuit.

V   /wa/ /we/ /wi/ /wo/ /wu/

Vocales duplae esse possunt, *diphthongi* aliter nuncupati:

AE   /ai/   OE   /oi/   EV   /ew/

AV   /aw/

XVI litterae Latinae consonantes:

B C D F G K L M N P Q R S T X Z

Quas denuo ordinare possumus:

Occlusivae litterae   fricativae   nasales   vibrans   laterale

B D G   F   M   R   L

P T C K Q   S   N

Consonantes duplae:

X

Z¹⁶

Nunc necesse est cum magistro pronuntiationem viva voce legendo meditari.

Accentus

Quantitas paenultimarum syllabarum verborum accentus locum circumscribit.

Si paenultima syllaba longa est, accentum accipit.

Si paenultima syllaba brevis est, syllaba antepaenultima accentum accipit.

Qualis est syllaba longa? Syllaba longa aut vocalem longam aut diphthongum aut vocalem clausam habet.

Qualis est syllaba brevis? Syllaba brevis est in qua vocalis brevis in syllaba aperta est.

E.g.   Paenultimae syllabae longae: sal-**vē**-te | Gal-**lae**-cus | pa-**rēn**-tes

Pronuntiatio: /sal-**vé**-te/ /Gal-**lái**-kus/ /pă-**rén**-tēs/

---

¹⁶ In verbis Graeci originis.

Paunultima syllaba brevis: Gal-lae-**cī**-a
Pronuntiatio: /Gal-**lái**-ki-a/

Formulae salutationis

Salutatio singularis (ad unum hominem): **Salve!** (salve-)
Salutatio pluralis (ad duo vel plures homines): **Salvete!** (salve-te)

Formulae discessionis

Discessio singularis (ad unum hominem): **Vale!** (vale-)/ **Bene valeas!**
Discessio pluralis (ad duo vel plures homines): **Valete!** (vale-te)/ **Bene valeatis!**

Nomina et epitheta

Descriptio nominum et epithetorum

- I. **Tria genera habent:** Masculum, Feminum aut Neutrum.
- II. **Duos numeros habent:** Singularis aut Pluralis.
- III. **Sex saltem casus habent:** Nominativus, Vocativus, Accusativus, Genetivus, Dativus aut Ablativus.

Declinatio I		Numerus Singularis	Numerus Pluralis
CASVS	Nominativus	puell-a	puell-ae
	Accusativus	puell-am	puell-as

Declinatio II		Numerus Singularis	Numerus Pluralis
CASVS	Nominativus	puer- discipul-us	puer-i discipul-i
		saecul-um ¹⁷	saecul-a
	Accusativus	puer-um discipul-um	puer-os discipul-os

¹⁷ Verba declinationis II neutra alias terminationes ac mascula et feminea accipiunt.

		saecul-um	saecul-a

Declinatio III		Numerus Singularis	Numerus Pluralis
CASVS	Nominativus	urb-s	urb-es
		nomen- ¹⁸	nomin-a
	Accusativus	urb-em	urb-es
		nomen-	nomin-a

Alia exempla declinationis nominum et epithetorum.

Qui casus sunt? Poterisne deducere?

dilectus / dilectam / dilecti / dilectos

olivaria / olivariam / olivariae / olivarias

omnis / omnem / omnes / omnes

Pronomina personalia (Nominativus casus)

	Prima persona	Altera persona
singularis	ego	tu
pluralis	nos	vos

Verba actionis aut status

Descriptio verborum actionis aut status

I. Coniugationes: Regulares (I, II, III, IV) aut Non regulares.

II. Formae verborum actionis et status: Personales aut Impersonales (Participium, Infinitivum, Gerundium, Gerundivum aut Supinum).

III. Formae personales tres personas habere possunt: Prima, Altera aut Tertia.

IV. Duos numeros habent: Singularis aut Pluralis.

V. Aliquot tempora habent: Praesens, Praeteritum, Futurum, etc.

---

¹⁸ Verba declinationis III neutra alias terminationes ac masculina et feminina accipiunt.

- VI. Actionem aut statum indicare possunt: Verba activa aut Verba passiva.
- VII. Aliquot modos exprimunt: Indicativus, Subiunctivus, Imperativus.

Sum, esse (copulativum verbum status)

Praesens Indicativus

Infinitivus

I	sg.	su-m
II		es-(s)
III		es-t
I	pl.	su-mus
II		es-tis
III		su-nt

es-se

Habito, habitare (coniugatio I)

Praesens Indicativus Activus

Infinitivus

I	sg.	habit-o
II		habita-s
III		habita-t
I	pl.	habita-mus
II		habita-tis
III		habita-nt

habita-re

Terminationes personales advortite: **-m** (*vel -o*) / **-s** / **-t** / **-mus** / **-tis** / **-nt**.

disc-o / disce-re
vol-o / vel-le
viv-o / vive-re

> vul-tis
> vivi-tis

Alia exempla coniugationis

pos-sum / pos-se > pot-est
fi-o / fie-ri
cognosc-o / cognosce-re

leg-o / lege-re

perg-o / perge-re

> pergi-te

EXERCITATIONES I

I. Complete

		NVMERVS SINGULARIS	NVMERVS PLVRALIS
CASVS	NOM.	lingu-a discipul-a amic-us posteritas fili-us pater mater parens Gallaec-us Roman-us aev-um histori-a	posteritat- patr- matr- parent-
	ACC.	lingu- discipul- amic- posteritat- fili- patr- matr- parent- Gallaec- Roman- aev- histori-	

II. Completisne aptis terminationibus?

- I. Ego Romanus puer su__ .
- II. Nos Romani puer__ su_____.
- III. Bandualis Roman__ puer es__.
- IV. Pater meus Gallaec__ es__.
- V. Mater mea Gallaec__ es__.
- VI. Parentes Roman__ su_____.

- VII. Pater Roman___ et Gallaec___ es___.
- VIII. Mater Romana et Gallaec___ es___.
- IX. Omnes Gallaec___ Roman___ su___.
- X. Omnis Gallaec___ Roman___ es___.

III. Latine scribite

- I. Yo soy un niño romano. Tú eres una niña romana.
- II. Tú eres un niño romano. Yo soy una niña romana.
- III. Mi madre es romana.
- IV. Mi padre es romano.
- V. Nosotros somos niños romanos. Vosotras sois niñas romanas.
- VI. Vosotros sois niños romanos. Nosotros somos niños romanos.
- VII. Mis padres son romanos.

VOCABULA HISPANICA ADDITA TEMPORIS ORDINE SERVATO

- I. yo: **ego** / ser: **sum, esse** / niño: **puer, puerum (m)** / romano: **Romanus, Romanum** / tú: **tu** / niña: **puella, puellam (f)** / romana: **Romana, Romanam**
- II. *Idem atque I*
- III. mí(o, -a): **meus, mea ...** / madre: **mater, matrem (f)**
- IV. padre: **pater, patrem (m)**
- V. nosotros: **nos** / niños: **pueri, pueros (m)** / vosotras: **vos** / niñas: **puellae, puellas (f)**
- VI. *Idem atque I*
- VII. padres: **parentes (m)** / romanos: **Romani, Romanos**

IV. Latine responde ut melius potestis

I. SALVTATIO ET II. INTRODVCTIO

- I. Mihi nomen est Bandualis Callaicus. Quid est nomen tibi?
- II. Ego Bandualis Callaicus sum. Quis es tu?
- III. Quis est pater tuus?
- IV. Patri tuo quid est nomen?
- V. Quis est mater tua?
- VI. Matri tuae quid est nomen?
- VII. Qui sunt parentes tui?
- VIII. Parentibus tuis quae nomina sunt?

V. Indagationes

- I. Quaerite de origine vestrorum nominum.
- II. Indagate quomodo vitam agerent legionarii Romani.
- III. Potestisne certiores vos facere de Hispaniae expugnationis processu?
- IV. Quaerite notitias de Viriatho duce Lusitanorum.

VI. Indagationes etymologicae

Quaerite nunc Hispanicorum verborum significationem et Latinam originem:

pueril, urbano, disciplina, secular, nominal, parental, auricular, medieval, simultáneo, ciencia, sitio, regencia, luso, apelación, civil, moral, vocación.

De Iberia 100BC-pt.svg: Alcides Pinto

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=44018463>

LINGVA LATINA HODIERNA I

Vt bene scitis, antiquae linguae, classicae plerumque nuncupatae, a nonnullis mortuae esse dicuntur. Sunt tamen nonnulli qui hodie Latine loquuntur, linguam renascentes resurgentesque. Qui homines certe putant linguas optime disci sicut vivae linguae discantur. Viva lingua, quid nisi lingua qua vulgo loquantur est?

Hac in sectione multa hodiernaque dicta ut in Latinum colloquium veniatis visemus.

Quomodo salutemus?

Mementote: salutare re vera bonam salutem est aliis cupere.

Si cui occurimus, salutemus:

—Salve! *vel* Ave!

Si pluribus:

—Salvete! *vel* Avete!

Ad hoc nobis addere licet: carissime, carissima, amice, amica (sg.) *vel* carissimi, carissimae, amici, amicae (pl.).

Aliter salutemus:

—Salvum gaudeo te videre! (sg.) Salvos gaudeo vos videre! (pl.)

—Bonum diem tibi exopto! (sg.) Bonum diem vobis exopto! (pl.)

Simpliciter, secundum horam diei:

—Bonum diem! *vel* Bonam noctem!

Rogemus etiam de animi statu:

—Quid agis? (sg.) Quid agitis? (pl.)

—Quomodo te habes? (sg.) Quomodo vos habetis? (pl.)

Fortasse respondeant: bene!, satis bene!, optime!, male!, pessime!, mediocriter!

...

Tandem in valedictione dicamus:

– Vale! (sg.) Valet! (pl) *vel* In posterum! ... In crastinum!

Emphatice:

– Te valere iubeo! (sg.) Vos valere iubeo! (pl.) *vel* Cura ut bene valeas! (sg.)
Curate ut bene valeatis! (pl.)

In litteris scribendis incipere licet...

Nomen emissoris in nominativo + Nomen receptoris in dativo
+ salutationis formulae: **Salutem Dicit Plurimam / Multam** ¹⁹

... et finire licet

Vale / Bene valeas, etc.

Quid est “aliquem alicui praesentare”?

Cum aliquem alicui praesentamus, aliquem ad aliquem re vera ducimus vel producimus vel ad amicitiam contrahendam introducimus. Et dicere possumus hoc esse aliquem alicui tradere.

Legite proximum colloquium. Capitisne contextum? ²⁰

- Lucius** Salve sis, Tullia. Quid agis?
Tullia Salve, Luci. Quid agis tu?
Lucius Nosti me. Me semper belle habeo. Quis est haec puella quae tecum est?
Tullia Luci, velim tradere tibi consobrinam meam, Priscillam.
Lucius Priscilla, mihi pergratum est te convenire. Habitasne in hac vicinia?
Priscilla Minime vero. Habito in oppidulo Ardea.
Lucius Ardea? Estne in Campania an in Latio?
Priscilla In Latio, non procul ab urbe.
Lucius Dic mihi, quotiens Romam venis?

---

¹⁹ Plerumque in abbreviatura: S.D.P. / S.D.M.

²⁰ Textus traditus ab John C. Traupman *Conversational Latin for Oral Proficiency*, Bolchazy-Carducci Publishers, Inc., Canada, 2007.

Priscilla Quotiescumque consobrina mea me invitat.

Quid si exercitamus praesentationes?

Ordo sermonum statuenda est:

Primum, salutatio.

Deinde, quaestiones de vita propria.

Tertium, valedictio.

Exempli gratia:

— Salve...! Quid nomen est tibi?

— Salve et tu... Mihi nomen est (...) Quid nomen est tibi?

— Mihi nomen est (...)

— Habitasne in hac urbe?

— Ita vero / Minime vero. Et tu, habitasne in hac urbe?

— Ita vero / Minime vero. Dic mihi, discipulus (*vel* discipula) es an opifex?

— Discipulus sum. / Opifex sum.

— Vbi studes? / Vbi laboras?

— Studeo in Instituto Secundariae Educationis (nomen). / Laboro in (officina, ergasterio, fabrica...)

— Nunc vale. Quam primum te revidere spero.

— Vale et tu. Te revidere spero et ego.

Si nescitis quomodo aliquid Latine dicatur... indagationem conamini!

FABVLAE LATINAE FACILES APVD IGNEM LARARIVM AVDIENDAE I

Notate bene. Fabulas quas scripturi sumus radices in Gallaeca traditione a maioribus transmissa habent. Nescimus quidem veram antiquitatem, sed in antiquitate Latina, haud dubio, nondum erant.

THESAVRVS IN INSVLA AVNIO ²¹

Nauta quidam fabulam de thesauro audit. Thesaurus in insula Aunio ²² est. "In Aunio," nauta audit, "fons est plenus cochlearum aurearum".

"Quam mirabile animal cochlea aurea est, non dubio!", cogitat nauta, et nonnullas cochleas quaerere constituit. Quodam die pro **piscatione** thesauri **consecrationem** exercet. Ad Aunium quidem appropinquat et fontem quaerit. Et, mirabile dictu, invenit. "Ecce fons cochlearum aurearum", sibi dicit.

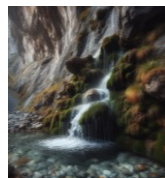
Tum postridie nocte in Aunium insulam redit. Nunc magna navis nautam vehit. In insula plurimas cochleas capit, donec navis plena est.

Dies et nox (*vel* die et nocte) / = Interdiu et noctu

Dehinc nauta dives vivit, sed nunquam fontis sedem develat.

Et haec est fabella mea de thesauro in insula Aunio.

Fons e monte

nauta = qui navigat

Aurea cochlea!

piscatione < piscatio = ars pisces capiendi

consecrationem < consecratio = quaesitus

²¹ Fabula recepta a Álvaro das Casas in *A illa de Ons*. Nós 131-132. Ourense 1934, p. 173-174.

²² Aunios insula hodie *Ons* Gallaecae Hispaniceque appellatur.

Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam...

- I. Qua de re loqui nauta quidam audit?
- II. Quomodo thesaurus in Aunio erat?
- III. Quid de cochleis aureis nauta cogitat?
- IV. Quid quaerere nauta constituit?
- V. Cum ad Aunium appropinquat, quid quaerit nauta?
- VI. Cum, proximo die, in Aunium redit, quid facit nauta?

QVAE ET QVALES SVNT MAVRAE? ²³

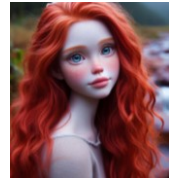
Sunt quaedam feminae pulcherrimae quas videre quibusve occurrere perdifficile est. Eas quidem *Mauras* appellamus. Suntne deae an **numina**? Suntne solae **fatidicae** feminae? Suntne maiorum **manes** an **larvae** an **lemures**? Suntne simpliciter phantasmata?

Nescimus si homines deaeque sint, sed eas esse vere scimus. Nonnulli etiam eas vident, cum eis loquuntur et earum amore capiuntur.

Maurae sub terra subve aqua habitant, sed longe ab inferis et a Plutonis regno. Puellas, virgines, dominas vel reginas eas nuncupamus. Crinibus rubris longisque et albis cutibus atque genis russis, *seductrices* feminae sunt qui adulescentes virosque seducunt.

Dicunt certe qui eas viderunt Mauras sub sole capillos pectere in saxis sedentes apud rivos vel fontes, una manu fusum vertentes, altera manu caseum vel butyron facientes. Et sunt qui dicunt Mauras saxa supra capita ferre, quibus oppida vel monumenta exstruunt.

Maurae custodes thesaurorum aureorum sub terris sunt et si eis placet corpora sua

Maura quaedam

numina < numen = manifestatio voluntatis divinae

fatidicae < fatidicus = propheticus

manes = spiritus mortuorum familiarum
larvae = species spectrorum maleficorum
lemures = animae mortuorum quae ad terram regrediuntur

Maura se pectine pectens

²³ Maurae sunt quae hodierna Gallaeca lingua *mouras* appellatis. Dicunt alii *Mauras* sic ab *auro* appellari.

in anguis formam mutant. Cur? Quod natura earum non humana est.

Nonne plura de mirabilibus Mauris vestigare vultis?
Nonne plura nosse vultis de *spiritalibus entibus*?

spiritalis entes =
spiritus, phantasmata ...

Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam...

- I. Estne facile Mauras videre?
- II. Hominesne an deae sunt Murae?
- III. Vbi habitant Murae?
- IV. Quomodo Mauras nuncupamus?
- V. Qualis color earum crinibus est?
- VI. Suntne eis crines longae an curtae?
- VII. Qualis color earum genis est?
- VIII. Cur dicere possumus Mauras *seductrices* esse?
- IX. Quid faciunt Murae in saxis sedentes apud rivos?
- X. Quid Murae una manu vertunt?
- XI. Quid Murae altera manu faciunt?
- XII. Quid supra capita ferunt Murae?
- XIII. Qua de causa Murae lapides supra capita ferunt?
- XIV. Possuntne mutare formam Murae?
- XV. Qualis Maurarum natura est?

QVAE SVNT MAMMVLAE TERRENAE?

Multi quidem in Gallaecia tumuli quos *mammulas terrenas* appellamus sunt. Mammulae tamquam colles manu factae sunt, sub quibus specie parvi valli circulatim stant ingentes aliquot lapides super quas aliam magnam lapidem iacentem positamque conspicere potestis. Lapidem magnae mensae formam habent. Has lapides sub mammula sitas futuri archaeologi *dolmenes* appellabunt.

Mammulae antiquissimis temporibus exstructae sunt. Nescimus igitur qui populi eas exstruxerint, scimus tamen monumenta esse ad honorem mortuorum.

Sunt qui putant divites Mauros sub mammulis antiquitus habitare, auro splendentes thesauros ibi servantes.

Dolmen

In Gallaecia plurimae fabulae de Mauris supersunt, homines qui tam magnifici magicique quam extemporales videntur.

Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam...

- I. Suntne mammulae terrariae tamquam colles?
- II. Quae est dispositio lapidum sub mammulis terrariis?
- III. Quam formam habent lapides sub mammulis terrariis?
- IV. Vt appellant archaeologi lapides sub mammulis terrariis?
- V. Qui extruxerunt mammulas terrarias?
- VI. Quam ob rem antiqui homines mammulas terrarias extruxerunt?
- VII. Secundum quosdam, qui habitant sub mammulis terrariis?
- VIII. Qui fuerunt Mauri?

PRIMA PARS

QVOMODO GALLAECI VITAM AGIMVS (I)?

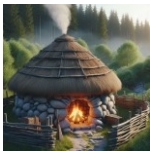
I. VRBICVLAE ET CASAE

In oppido prope mare habito, ut antea scripsi, vel melius dicam in parvo vico habito, id est, in urbicula **munita** nonnunquam *Castro* nuncupata (Latine etiam *oppidum* ^v vel *oppidulum* dici potest, vel si vis media Latinitate *villagium*, sed etiam tum *castrum* sive *castellum* ^{vi}).

Vrbicula, vel vicus, vel pagus, locus est in quo haud multae **domus** sunt et maxima pars domorum intra muros est.

Plurimi quidem Gallaeci in urbiculis habitamus. Plurimae enim urbiculae in Gallaecia sunt. Alii Gallaeci in **villis** rusticis vitam agunt. Tandem alii in urbibus **haud nimium** magnis, sed notabilibus, more Romano conditis.

Oppidum tamen maximum prope urbiculam nostram Bracara Augusta est. Hodie Bracara urbs plane Romana est. Aliae proximae urbes notabiles sunt tamquam Tude et Aquae Celenae. Forsan **nosse** quaeritis nunc urbiculae meae nomen. Vt vos olim *Vicum* dicetis, sic igitur inter nos oppidum nostrum *Vicum* dicamus ^{vii}.

Ecce casa et focus!

Quod parvae sunt domus urbiculae quam nos habitamus, has domus *casas* nuncupamus. Hae quidem casae nunc lapideae sunt ^{viii}. In tecto aliae culmum, aliae tegulas habent. Casae ubi homines Gallaeci

Bandualis Callaicus

vitam ago = vivo

munitus est locus qui moenia vel muros habet.

domus aedificium est in quo homines sub tecto habitant. Syn.: *habitatio*.

villa aedificium extra urbem haud parva magnitudine structum.

haud nimium = paulum

nosse = scire, discere

Ecce canis!

habitamus in rotam formam plurimae habent, aliae quadratae sunt aut oblongae.

Saepe casae ubi animalia habitant in quadram formam habent et casae quadratae quoque laborum instrumenta aliquando servant. Sed sic non semper. Ceterum canes et feles foris vivunt et numquam intra domos dormiunt.

Cuntae sunt etiam casae intra muros et viae inter casas sinuosae serpunt. Agri et horti plerumque sunt extra muros. Fere omnes Gallaeci agrarios labores exercemus. Nos certe officia varia exercemus. De quibus brevi temporis momento **loquar** ²⁴.

II. ALIAE DOMVS AEDIFICATIONESQVE

Circa *Vicum*, id est, circa montem quem vos, futuri studiosi, *Castrum* appellabitis ^{ix}, plurimae sedes sunt, aliae urbanae, aliae rurales. Romani huc cum venerunt, litorales plagas occupaverunt. Meliorem portum, navalia, salinas fecerunt. Vias et cloacas aedificaverunt ^x. Plurima aedificia publica privataque extruxerunt, inter quae et templa balneaque et domus atque villas numeramus. Romani planities praeferunt ad vitam agendam ^{xi}.

Servi in salinis laborantes

III. PLVRA DE CASIS NOSTRIS

Antea alibi vobis dixi plerosque Gallaecos in casis habitare. Nunc vobis dico non omnes Gallaecos in casis habitare. Nam in terras Gallaeas venerunt multi populi multaeque gentes de origine diversa. Alii e Galia et Germania, alii ex Italia, alii e Tarraconensi et Lusitania, alii ex Africa procedunt, alii hic nati

Videtisne felem supra quadratae casae culmum?

loquar, legite notam ad pedem

Arenosum litus

Templum

²⁴ *Loquar* = dicam, id est, verbum *dicere* in Futuro tempore, persona I singulari. Quodam die, multas post lectiones confectas, de his verbis *deponentibus* loquemur.

sunt, tamquam avi et proavi et atavi eorum, quasi filii terrae. Omnibus **mores consuetudinesque** singulares sunt.

Casae a maioribus traditae pleraeque rotundae sunt. Duas, tres vel quattuor casas unaquaeque familia possidet, parvo muro aliquando iunctas. Vultisne visitare casam nostram, ut ita dicam, principalem? Venite mecum **intus**.

Limem intrantes videre potestis in media casa **ignem Lararium**, semper accensum, et supra ignem **caccabum** pendentem ^{xii}. In medio tecto, supra ignem, conspiciere potestis foramen per quod fumus ad astra ascendit. Ad parietes sedes et lecti sunt ubi **ad edendum sedemur** et ad dormiendum iacemus. In casa videre potestis supellectilem, tamquam vasa, sartagine, patellas, trullas, lances ...

Familia ad edendum
sedet

Gallus mane canit

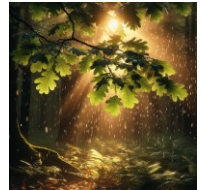
Nosse debetis ut interdum viri feminaeque atque pueri puellaeque foris simus multas labores exercentes. Maximam vitam extra domos agimus, nonnunquam sub sole et saepe sub imbribus. Sed circum ignem noctu convenimus omnes familiares ad **res gestas** aut imaginarias narrandas. Post cenam et sermonem recubamus solem matutinum atque cantum galli exspectantes.

mores consuetudinesque =
modus vivendi

intus = interior
ant. *foris* = exterior

Ignis Lararius et supra
ignem caccabus

Pluviosus dies in
roboro

res gestae = res heroicae
actae
heros = mythicus homo,
semidivinus

GRAMMATICA II

Formulae interrogationis responsionisque

Duae sunt interrogandi facultates:

Si quid scire vultis verum an falsum sit, hoc modo rogare debetis:

- ne ... ?   *Vultisne grammaticae studere?*
                    Volumus. / Ita vero. / Minime nunc.
- num ... ?   *Num grammaticae studere vultis?*
                    Minimissime ²⁵!
- utrum ... an ... ? *Vtrum grammaticae studere an pila ludere vultis?*
                            Qualem quaestionem rogas? Nihil ut commentemur.

Si alias res scire vultis, verbis interrogativis uti debetis:

- quis ... ?   *Quis ego sum?*
                    Bandualis Callaicus sum. / Bandualis nominor.
- quid ... ?   *Quid fecisti?*
                    Librum de mea vita scripsi.
- ubi ... ?   *Vbi sunt qui ante nos vixerunt?*
                    Nescio, sed quaere sis ²⁶ *in defunctorum sedibus.*
- quomodo ... ? *Quomodo Gallaeci vitam agunt?*
                    Necesse erit totum librum legere ad hoc sciendum.
- cur ... ?   *Cur Latinae linguae studetis?*
                    Non solum quod Linguam Latinam maxime amamus,
                    verum etiam per obligationem.

---

²⁵ Id est, *hyperbolice*, plus quam minime.

²⁶ *sis* = si vis

Nomina et epitheta

Declinatio I		Numerus Singularis	Numerus Pluralis
CASVS	Genetivus	puell-ae	puell-arum
	Dativus	puell-ae	puell-is
	Ablativus	puell-a	puell-is

Declinatio II		Numerus Singularis	Numerus Pluralis
CASVS	Genetivus	puer-i	puer-orum
		discipul-i	discipul-orum
	Dativus	saecul-i	saecul-orum
		puer-o	puer-is
	Ablativus	discipul-o	discipul-is
		saecul-o	saecul-is

Declinatio III		Numerus Singularis	Numerus Pluralis
CASVS	Genetivus	urb-is	urb-ium ²⁷
		nomin-is	nomin-um
	Dativus	urb-i	urb-ibus
		nomin-i	nomin-ibus

²⁷ Non solum terminationem *-ium*, sed etiam *-um* habemus. At paulatim discemus utrum *-ium* an *-um* utendum sit.

CAS VS	Ablativus	urb-e	urb-ibus
		nomin-e	nomin-ibus

Alia exempla declinationis nominum epithetorumque

Qui casus sunt? Poterisne deducere?

parvus / parvam / parvi / parvorum / parvis

munitum / munita / munitarum / munitis / munitae

notabilis / notabili / notabilium / notabilem / notabilibus

Epitheta

Nunc quidem de epithetis notationem quandam faciamus.

Epitheta, vel nomina adiectiva, paulum a ceteris nominibus *morphologice* differunt. Tria genera cuique epitheto sunt, unum autem genus cuique nomini.

Duorum epithetorum declinationem observetis ac numeros casusque dicatis:

M.	F.	N.	M. F.	N.
parvus	parva	parvum	notabilis	notabile
parvum	parvam	parvum	notabilem	notabile
parvi	parvae	parvi	notabilis	notabilis
parvo	parvae	parvo	notabili	notabili
parvo	parva	parvo	notabili	notabili
parvi	parvae	parva	notabiles	notabiles
parvos	parvas	parva	notabiles	notabiles
parvorum	parvarum	parvorum	notabilium	notabilium
parvis	parvis	parvis	notabilibus	notabilibus
parvis	parvis	parvis	notabilibus	notabilibus

Enuntiatio nominum epithetorumque

Si qualis sit declinatio (vel quomodo declinatio sit) nominis epithetive nosse vultis, huiusce rei rationem habeatis:

Enuntiatio nominum: Nominativus et Genetivus.

Enuntiatio epithetorum: Nominativus trium generum.

Sic enuntiationes varias considerate:

Nomen primae declinationis:	puella, puellae (f)
Nomen alterae declinationis:	puer, pueri (m) discipulus, discipuli (m) saeculum, saeculi (n)
Nomen tertiae declinationis:	urbs, urbis (f) nomen, nominis (n)
Epitheta 2-1-2 ²⁸	parvus, parva, parvum
Epitheta 3-3	notabilis, notabile

Concordantia

Maximi momenti est nunc ut concordantiae leges cognoscatis.

Hic epitheti cum nomine concordantiam proponamus. Sic est:

CONCORDAT EPITHETVM CVM NOMINE IN CASV, NVMERO ET GENERO.

Quid hoc vere significat? Epithetum si adiacit ad nomen solus sciendi modus concordantia est.

Pronomina personalia

	Singularis	Pluralis
Nominativus	ego	nos
Accusativus	me	nos
Genetivus	mei	nostrum / nostri
Dativus	mihi	nobis
Ablativus	me	nobis

	Singularis	Pluralis
Nominativus	tu	vos
Accusativus	te	vos

²⁸ Notatio numerorum Araborum declinationis classem monstrat.

Genetivus	tui	vestrum/ vestri
Dativus	tibi	vobis
Ablativus	te	vobis

Si per personalia pronomina comitatus mentionem facere vultis, dicere potestis:

mecum ²⁹	nobiscum
tecum	vobiscum

E.g.:   – *Quocum estis?*   – *Quibuscum est?*
              – *Tecum sumus.*   – *Nobiscum est.*

Pronomina demonstrativa vel deictica

Tria sunt pronomina demonstrativa, ut rerum proximitatem longinquitatemve constituere possitis.

CASVS	MAXIMA PROXIMITAS VEL MINIMA LONGINQVITAS	MEDIA PROXIMITAS VEL MEDIA LONGINQVITAS	MINIMA PROXIMITAS VEL MAXIMA LONGINQVITAS
	M. F. N.	M. F. N.	M. F. N.
N. A. G. D. Ā.	hic haec hoc hunc hanc hoc huius huic hoc hac hoc	iste ista istud istum istam istud istius isti isto ista isto	ille illa illud
N. A. G. D. Ā.	hi hae haec hos has haec horum harum horum his his his his his his	isti istae ista istos istas ista istorum istarum istorum istis istis istis istis istis istis	Eadem declinatio atque iste

²⁹ Cum comitatus praepositio est et ablativum exigit.

Verba actionis aut status

Quiddam maximi momenti de verbis actionis statusve scire nos oportet, scilicet, *enuntiationes* habere.

Enuntiatio verborum actionis statusve coniugationis classem non solum nobis monstrat, sed alias notitias offert. In fragmenta secemus.

ENVNTIATIONES VERBORVM ACTIONIS STATUSQVE				
	Thema infecti (praesens)	Infinitivus	Thema perfecti (praeteritum)	Thema supini
Irreg.	su-m	es-se	fu-i	Supinum deest
I c.	habit-o	habitā-re	habitav-i	habitatum
II c.	habe-o	habē-re	habu-i	habitus
III c.	scrib-o	scribē-re	scrips-i	scriptum ³⁰
IV c.	muni-o	munī-re	muniv-i	munitum

Sum, esse, fui

Praesens Indicativus

I	sg.	su-m
II		es-
III		es-t
I	pl.	su-mus
II		es-tis
III		su-nt

Praeteritum Perfectum

I	sg.	fu-i
II		fu-isti
III		fu-it
I	pl.	fu-imus
II		fu-istis
III		fu-erunt

³⁰ Verba tamquam *facio, facere, feci, factum* III coniugationis sunt.

Habito, habitare, habitavi, habitatum (coniugatio I)

Praesens Indicativus Activus

I	sg.	habit-o
II		habita-s
III		habita-t
I	pl.	habita-mus
II		habita-tis
III		habita-nt

Praeteritum Perfectum Act.

I	sg.	habitav-i
II		habitav-isti
III		habitav-it
I	pl.	habitav-imus
II		habitav-istis
III		habitav-erunt

Habeo, habere, habui, habitum (coniugatio II)

Praesens Indicativus Activus

I	sg.	habe-o
II		habe-s
III		habe-t
I	pl.	habe-mus
II		habe-tis
III		habe-nt

Praeteritum Perfectum Act.

I	sg.	habu-i
II		habu-isti
III		habu-it
I	pl.	habu-imus
II		habu-istis
III		habu-erunt

Scribo, scribere, scripsi, scriptum (coniugatio III)

Praesens Indicativus Activus

I	sg.	scrib-o
II		scribi-s
III		scribi-t
I	pl.	scribi-mus
II		scribi-tis
III		scribu-nt

Praeteritum Perfectum Act.

I	sg.	scrips-i
II		scrips -isti
III		scrips-it
I	pl.	scrips-imus
II		scrips-istis
III		scrips-erunt

Munio, munire, munivi, munitum (coniugatio IV)

Praesens Indicativus Activus

Praeteritum Perfectum Act.

I		muni-o
II		muni-s
III		muni-t
I	pl.	muni-mus
II		muni-tis
III		muniu-nt

I		muniv-i
II		muniv-isti
III		muniv-it
I	pl.	muniv-imus
II		muniv-istis
III		muniv-erunt

Conspicite praesentis thematis vocalem:

Coniugatio I	-ā-	
Coniugatio II	-ē-	
Coniugatio III	-ĭ/ŭ-	< *-ĕ/ŏ-
Coniugatio IV	-ī-	

Videtisne nunc *clavem* diversarum coniugationum? Evidens videtur.

Alia exempla coniugationis

Potestisne dicere ex enuntiatione horum verborum actionis statusque eorum coniugationis classem?

dico, dicere, dixi, dictum
nuncupo, nuncupare, nuncupavi, nuncupatum
possum, posse, potui
volo, velle, volui
ago, agere, egi, actum
condo, condere, condidi, conditum
quaero, quaerere, quaesivi, quaesitum
servo, servare, servavi, servatum
vivo, vivere, vixi, victum
dormio, dormire, dormivi, dormitum
serpo, serpere, serpsi
exerceo, exercere, exercui, exercitum
appello, appellare, appellavi, appellatum
venio, venire, veni, ventum

occupo, occupare, occupavi, occupatum
aedifico, aedificare, aedificavi, aedificatum
exstruo, exstruere, exstruxi, exstructum
numero, numerare, numeravi, numeratum
praefero, praeferre, praetuli, praelatum
procedo, procedere, processi, processum
trado, tradere, tradidi, traditum
possideo, possidere, possedi, possessum
iungo, iungere, iunxi, iunctum
intro, intrare, intravi, intratum
video, videre, vidi, visum
accendo, accendere, accendi, accensum
pendo, pendere, pependi, pensum
conspicio, conspicerere, conspexi, conspectum
ascendo, ascendere, ascendi, ascensum
edo, edere, edi, esum
sedeo, sedere, sedi, sessum
iaceo, iacere, iacui
convenio, convenire, conveni, conventum
narro, narrare, narravi, narratum
recubo, recubare
exspecto, exspectare, exspectavi, exspectatum

EXERCITATIONES II

I. Declinationes complete

NVMERVS SINGVLARIS				
N.	vicus (m)	oppidum (n)	mare (n)	urbicula (f)
A.				
G.	vici	oppidi	maris	urbiculae
D.				
Ā.				
NVMERVS PLVRLIS				
N.	vici	oppida	maria	urbiculae
A.				
G.	vicorum	oppidorum	marium	urbicularum
D. Ā.				

NVMERVS SINGVLARIS				
N.	pars (f)	villa (f)	urbs (f)	pagus (m)
A.				
G.	partis	villae	urbis	pagi
D.				
Ā.				
NVMERVS PLVRLIS				
N.	partes	villae	urbes	pagi
A.				
G.	partium	villarum	urbium	pagorum
D. Ā.				

Nunc iam si adhuc valetis, potestisne horum verborum declinationes temptare?

Mementote: enuntiatio nominum (N. + G.) – enuntiatio epithetorum (N. m.f.n.)

NOMINA

culmus, -i (m)
tegula, -ae (f)
rota, -ae (f)
animal, -alis (n)
instrumentum, -i (n)
canis, -is (m)
feles, -is (f)
murus, -i (m)
ager, agri (m)
hortus, -i (m)
labor, -oris (m)
officium, -i (n)
mons, montis (m)
sedes, -is (f)
plaga, -ae (f)
salina, -ae (f)
via, -ae (f)
cloaca, cloacae (f)
templum, -i (n)
balneum, -i (n)
avus, -i (m)
mos, moris (m)
consuetudo, consuetudinis (f)
limen, liminis (n)
ignis, ignis (m)
caccabus, -i (m)
foramen, foraminis (n)
fumus, -i (m)
astrum, -i (n)
supellex, supellectilis (f)

vas, vasis (n)
sartago, sartaginis (f)
patella, -ae (f)
trulla, -ae (f)
lanx, lancis (f)
sol, solis (m)
imber, imbris (m)
cena, -ae (f)
sermo, sermonis (m)
gallus, -i (m)

EPITHETA

lapideus, -a, -um
quadratus, -a, -um
oblongus, -a, -um
sinuosus, -a, -um
agrarius, -a, -um
varius, -a, -um
omnis, -e
brevis, -e
studiosus, -a, -um
urbanus, -a, -un
ruralis, -e
litorialis, -e
navalis, -e
publicus, -a, -um
privatus, -a, -um
medius, -a, -um
lararius, -a, -um
matutinus, -a, -um

Nunc vobis suadeo ut declinationem coniunctam (scilicet, nominis + epitheti) conficiatis. Magnifica exercitatio erit tunc si demonstrativa addideritis.

E.g. hic haec hoc + tegula, -ae (f) + quadratus, -a, -um

NUMERVS SINGVLARIS	
N.	haec tegula quadrata
A.	
G.	
D.	
Ā.	
NUMERVS PLVRALIS	
N.	
A.	
G.	
D. Ā.	

II. Nisi concordantia recta est, corrigit

- I. rota lapideas

II. animali lapidei

III. instrumentis lapideos

IV. murus lapideo

V. montem lapideus
- VI. viae lapideis

VII. templa lapideas

VIII. astri lapideo

IX. vasa lapideae

X. gallorum lapidearum

III. Eligite verba apta ad orationes implendas

- I. Plerique Gallaeci in _____ habitare.

II. Non omnes _____ in casis habitare.

III. In _____ Gallaecas venerunt populi.

IV. In orbe terrarum sunt gentes _____ .

V. Hic nati sunt _____ terrae.

VI. Mores consuetudinesque _____ sunt.
- casas / casis / casae

Gallaeci / Gallaecos / Gallaecis

terris / terrae / terras

diversus / diversas / diversae

fili / filios / filiae

singularis / singulares / singularibus

VII.	Casae pleraeque _____ sunt.	rotunda / rotundis / rotundae
VIII.	Tres casas unaquaeque _____ possidet.	familia / familiae / familias
IX.	Ignem videre postestis in _____ casa.	media / mediam / medium
X.	In medio _____ foramen videre potestis.	tectum / tecto / tecta

IV. Compleatisne aptis terminationibus?

- I. Parvae sunt domus quas nos habit____ .
- II. In tecto casae culmum hab____ .
- III. Casae quadratae aliquando instrumenta serv____ .
- IV. Canes foris viv____ .
- V. Feles numquam intra domos dormi____ .
- VI. Via inter casas serp____ .
- VII. Agri et horti extra muros s____ .
- VIII. Vos, Gallaeci, exerc____ne agrarios labores?
- IX. Etiamne tu, Bandualis, in agris labor____ ?

V. Quid si temptatis haec verba *analytice* describere?

Mementote: personam, numerum, tempus (aut praesens aut praeteritum) dici oportet.

I.	dicis	XI.	appellavimus
II.	possumus	XII.	venis
III.	volui	XIII.	occupavi
IV.	egerunt	XIV.	exstruunt
V.	condidi	XV.	praefero
VI.	quaeritis	XVI.	procedimus
VII.	servant	XVII.	tradidistis
VIII.	vivit	XVIII.	possedi
IX.	dormivisti	XIX.	iunximus
X.	exercet	XX.	ascendis

VI. Latine scribite

- I. Vivimos en una ciudad junto al mar.
- II. Hay muchas chozas en la aldea.
- III. Los galaicos pasamos la vida en los castros.

- IV. Los romanos fundaron muchísimas ciudades.
- V. Estas chozas de piedra tienen tejas en el techo.

VOCABULA HISPANICA ADDITA TEMPORIS ORDINE SERVATO

- I. vivir: **habito, -are, -avi, -atum** / ciudad: **oppidum, -i (n)** / junto a: **prope (+ A.)** / mar: **mare, maris (n)**
- II. haber (impersonal): **sum, esse, fui** / choza: **casa, casae (f)** / en: **in (+ Ā.)** / aldea: **urbicula, -ae (f)**
- III. galaico: **Gallaecus, -a, -um** / pasar la vida: **vitam + ago, -ere, egi, actum** / castro: **castrum, -i (n) vel castellum, -i (n)**
- IV. romano: **Romanus, -a, -um** / fundar: **condo, -ere, condidi, conditum** / muchísimo: **plurimus, -a, -um** / ciudad: **urbs, urbis (f)**
- V. este, -a, -o: **hic, haec, hoc** / de piedra: **lapideus, -a, -um** / tener: **habeo, -ere, habui, habitum (tr.)** / teja: **tegula, -ae (f)** / techo: **tectum, -i (n)**

¡CAVETE VERBORVM ORDINI VT LATINO MORE SIT!

VII. Latine respondite (post textus lectionis denuo lectos)

I. VRBICVLAE ET CASAE

- I. Vbi ait Bandualis habitare?
- II. Potestisne oppidi synonyma enuntiare? Faciatis, amabo.
- III. Suntne multae domus vel habitationes in urbicula Bandualis?
- IV. Vbi habitant plurimi Gallaeci secundum Bandualem?
- V. Meministisne urbes Romanas proximas Bandualis urbiculae? Aliquot dicatis, precor.
- VI. Cur Gallaecas domus *casas* nuncupat Bandualis?
- VII. Quem conspectum Gallaecae casae monstrant? Speciem describatis, si vultis.
- VIII. Vbi habitant animalia tamquam canes felesve?

II. ALIAE DOMVS AEDIFICATIONESQVE

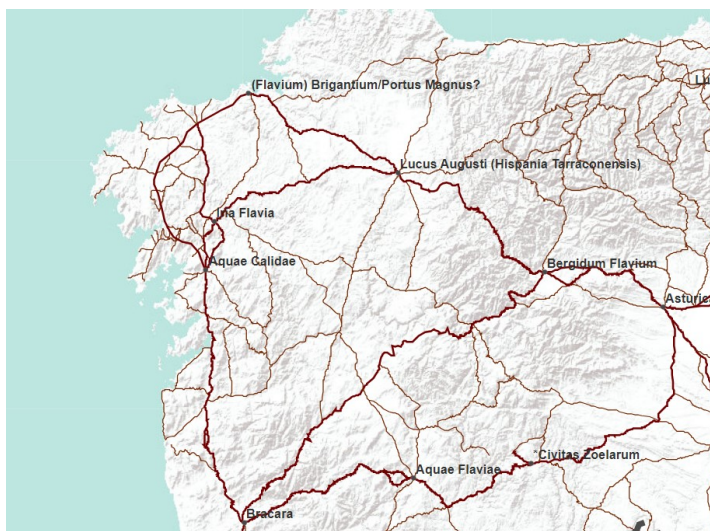
- IX. Romani cum ad Vicum advenerunt quas regiones occupaverunt?
- X. Quid fecerunt Romani ad Vicum adventi?
- XI. Qualem regionem praeferunt Romani ad vitam agendam?

III. PLVRA DE CASIS NOSTRIS

- XII. In Gallaeciam unde venerunt multi populi?
- XIII. Qualis est species habitationum Gallaecarum a maioribus traditarum?
Vel, si praefertis, quam formam habent casae a maioribus traditae?
- XIV. Quot casas unaquaque familia possidet?
- XV. Quid conspicere possumus in mediam casam adeuntes?
- XVI. Quid est in medio tecto casarum?
- XVII. Quae utensilia invenire possumus in casa Gallaeca?
- XVIII. Vbi peragunt maximam vitam Gallaeci homines?
- XIX. Ecquid dicas de caeli Gallaeci natura?
- XX. Cum familiares nocte conveniunt, quid faciunt antquam dormitum eant?

VIII. Indagationes

- I. Migrationes, peregrinationes vel tantum itinera Romanis aliena non sunt. Quomodo iter faciebant Romani? Quibus vehiculis vehebantur? Per quas vias ibant?

Viae Romanae Antiquae in Gallaecia: [Mapa - Viator-e \(icac.cat\)](#)

- II. Potestisne aliquid indagare de utensilibus domesticis Romanis?

IX. Indagationes etymologicae

Quaerite nunc Hispanicorum verborum significationem et Latinam originem:

parvedad, munición, ladino, domicilio, villano, magnitud, notable, lapidario, rotativo, canino, felino, apelación, gentilicio, circular, convento, gesta.

NOTITIA ANTIQVITATIS IV

DE COQVO APICIO

Coquus in culina

Re vera nescimus quis Apicius auctor fuerit. Habemus tamen opus sub titulo *Apicii vel De re coquinaria libri X* in quibus maxima Romanorum existimatio et curatio de *gastronomia* videtur.

Mementote, verbum Graecum *gastronomia* simile atque Latinum *res coquinaria* vel *culinaria*.

De re coquinaria libri X pleraque praecepta sunt ad optimos cibos parandos servandosque. Videamus horum praeceptorum aliquot.

Si caro salsa est:

Carnem salsam dulcem facies, si prius in lacte coquas et postea in aquam.

Si vultis pisces frictos diu durare:

Eodem momento quo friguntur et levantur, ab aceto calido perfunduntur.

Praeceptum de moreto:

Mentam, rutam, coriandrum, feniculum, omnia viridia, ligusticum, piper, mel, liquamen. Si opus fuerit, acetum addes.

Quaerite tandem qualia condimenta moreto utilia sint.

Caro assa

Pisces fricti

LINGVA LATINA HODIERNA II

Vbi habitamus?

Si quis vobis rogat “ubi habitas?”, vobis licet nomen regionis vel civitatis dicere. Sed haud dubium est quin omnes et in habitationibus habitamus.

Ergo, quid est *habitatio*? Habitatio certe est locus ubi res bonaque nostra habemus. Habitatio est domus, villa, insula.. Immo casa est habitatio! Et palatium regum est! In habitationibus pernoctamus et ibi ab inclementia tempestatis nos protegimus. Aliquotiens cum aegri sumus a mane ad vesperum sub tecto manemus habitationis nostrae.

Nunc hoc animo fingite. Aliquis forte vobis rogat “ubi habitas?”. Quid respondeatis?

- In domo habito... id est, in habitatione urbana familiae solae (*unifamiliari*). Hae domus in primis pedeplanae sunt.
- In villa habito... id est, in habitatione rurali. Hae villae magnae sunt et agrorum laboribus aptae.
- In insula habito... id est, in aedificio pleno habitationum vicinorumque. Insulae tabulationes habent.

Sed interlocutio progreditur. “Quot tabulationes insulae tuae sunt?” vobis rogant. Tunc sic numerum tabulationum respondere potestis.

- I = una tabulatio (habitatio pedeplana est)
- II = duae tabulationes
- III = tres tabulationes
- IV = quattuor tabulationes
- V = quinque tabulationes
- VI = sex tabulationes
- et cetera.

Et dicere etiam potestis, sultis ³¹.

- Habito in pedeplana.
- Habito in secunda tabulatione.

---

³¹ *sultis* = si vultis

- Habito in tertia tabulatione.
- Habito in quarta tabulatione.
- Habito in quinta tabulatione.
- Habito in sexta tabulatione et cetera.

De habitatione vestra dicere plura potestis. Nonne respondere audetis?

- Suntne fenestras in habitatione tua?
- Tinnitne tintinnabulum ianuae tuae?
- Habesne *telephonum* in habitatione tua?
- Ex quot conclavius habitatio tua constat?
- Habesne culinam magnam an parvam?
- Estne tibi cubiculum, in quo nocturno tempore dormire soles?
- Estne tibi armarium, in quo vestimenta calceamentaue sunt?
- Qua supellectile medianum est instructum?
- Suntne in mediano sellae et mensa e pegma librarium?
- Habesne etiam lampadem *electricam*?
- Suntne tibi etiam *radiophonum* et *televisorium*?
- Estne in habitatione tua *machina lavatoria*?

APPENDIX GRAMMATICALIS

Paulum de numeralibus videamus.

NVMERALES (I-X)		
LITTERAE	CARDINALES	ORDINALES
I	unus, una, unum	primus, -a, -um
II	duo, duae, duo	secundus, -a, -um <i>vel</i> alter, -a, -um
III	tres, tria	tertius, -a, -um
IV	quattuor	quartus, -a, -um
V	quinque	quintus, -a, -um
VI	sex	sextus, -a, -um
VII	septem	septimus, -a, -um
VIII	octo	octavus, -a, -um
XI	novem	nonus, -a, -um
X	decem	decimus, -a, -um

Notate ut aliquot numerales declinentur.

Nominativus	un-us, -a, -um	du-o, -ae, -o	tres, tria
Accusativus	un-um, -am, -um	du-o, -ae, -o	tres, tria
Genetivus	un-ius	du-orum, -arum, -orum	trium
Dativus	un-i	du-obus, -abus, -obus	tribus
Ablativus	un-o, -a, -o	du-obus, -abus, -obus	tribus

FABVLAE LATINAE FACILES APVD IGNEM LARARIVM AVDIENDAE II

RESTIS IN ANGVEM MVTATA ³²

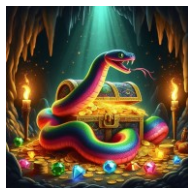
Quodam die dominus quidam, non dubio magus, iter facere constituit ut totum orbem terrarum cognosceret. Cepistisne? Hic dominus totum **orbem terrarum** peregrinans cognoscere voluit, nam homo dives et nondum senex erat.

Cum dives esset, pretiosus thesaurus ei erat, qui auri nummorumque plenus erat. Similiter, cum dives esset, servus ei quoque erat.

Ad iter faciendum, duo consilia dominus sibi adhibet. Primum, in horto suo sub terram thesaurum deponere, deinde cum servo suo per omnia maria nota navigare.

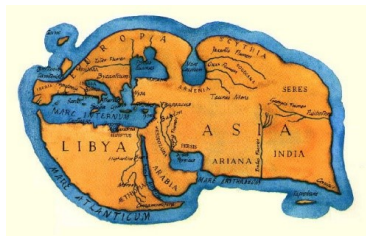
Cum dominus de thesauri praesidio cogitaverat, hortum furtim intravit et sub terram thesaurum misit reste ligatum. Tunc dominus, sortilegus velut incantator, occulte dixit:

“Restis nunc es, dehinc anguis **eris**,
sed si quis formam antiquam recuperare **voluerit**, tria
oscula tibi **dabit**.”

Anguis super thesauro

Servus autem **callidissimus** haec verba secretus audivit. Cum iam dominus servusque in **portu** essent, servus se nescio quid oblitum esse dixit et domum

Orbis terrarum

Dives homo cum
servo

eris tempus futurum
voluerit tempus futurum
perfectum
dabit tempus futurum

callidissimus superlativus
e *callidus*

portu ablativus singularis
e *portus*

³² Fabula recepta a Cuevillas et Bouza Brey in *Prehistoria e Folklore da Barbanza*. Nós. Ourense 15/IV/1928, pl 72.

revertit. Se brevi tempore rediret. Sed hora initii navigationis adfuit et navis sine servo traiectionem incipit.

Domum cum servus advenisset, in horto thesaurum petivit, sed pro thesauro magnum terribilemque anguem invenit. Nunc mihi dicite, carissimi amici, quid **facturus est** servus? Ecquid creditis? Divinatisne?

facturus est = faciet, id est
facere in futuro

Dicam vobis. Servus anguem minantem **temere** appropinquat, cui quidem **osculum fert**. Videretis tunc anguem humi se torquentem maxime iratum. Deinde servus angui alterum osculum fert, sed fera servum convolvit amplectens, scelus anhelans.

temere = sine metu

osculum ferre = osculari,
basiare

Tunc demum anguis tertium osculum a servo accipit, cum statim restis denuo fit. Servus tandem thesaurum arripit et evolat. Quo servus ierit nemo scit. Sic cum dominus multo post tempore domum venisset, nulla vestigia thesauri servique invenit.

Ita finem damus fabulae.

Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam...

- I. Quid constituit dominus quidam olim?
- II. Eratne dives an pauper dominus ille?
- III. Eratne senex an iuvenis?
- IV. Quomodo dominum divitem esse cognoscere possumus? Vel quomodo de domini divitiis scimus?
- V. Quid consuluit dominus ad iter faciendum?
- VI. Quid in horto fecit dominus?
- VII. Quid resti dixit dominus quia magus erat?
- VIII. Qualis erat servus et, audito domino in horto rupi loquente, ecquid fecit?
- IX. Cur navis sine servo traiectionem incipit?
- X. Quid in horto servus invenit cum domum advenisset?
- XI. Ecquid fecit servus angue minante? Vel quomodo servus angui finem dedit? Vel, si vis, quot oscula anguis accepit?
- XII. Cum anguis denuo restis fit, quid fecit servus?

XIII. Ecquis ubi nunc habitat servus scit?

BAVCIS ET PHILEMON IN ARBORES MVTATI ³³

Publius Ovidius Naso in *Metamorphoseon* libris XV mirabiles mutationes narrat. Audite **excerpta**, si vultis, de Baucide Philemoneque.

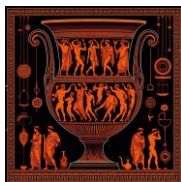
Sera

adeunt locum requiemque petentes et mille domos claudunt serae ³⁴.

Tamen una domus tandem eos recipit, parva quidem, stipulis et canna palustri tecta. In illa casa Baucis anus senexque Philemon **consenescent** et **paupertatem** suam levem faciunt aequa mente ferentes.

Domus stipulis
et canna
palustri tecta

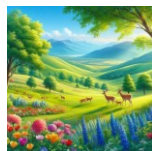
Lineamenta
craterae depicta

Vbi **caelicolae** parvam humilemque domum intrant, senex Philemon **membra relevare** eos iubet posito sedili. Baucis in foco tepidum cinerem dimovet et ignes suscitatur. Baucis et Philemon omnia bona sua offerunt. Adcubant dei qui cibos edunt et vinum bibunt, sed, mirabile dictu, cum vinum haustum est, cratera sponte sua denuo repletur.

Baucis et Philemon, attoniti novitate, pavent et precantes veniam miseris **dapibus** orant. Vnicum anse-

excerpta (n. pl.) = frusta, fragmenta

stagnum = lacus
tellus = terra
palus = lacus

Colles et
montes

consenescent = veteres paulatim fiunt
paupertas ant. *divitiae*

caelicolae = dei (di) qui caelum incolunt
membra relevare = requiescere

Sedile vel locus
optimus ad
sedendum

dapes (pl.) = cibis

³³ Excerpta aptata a P. Ovidii Nasonis, *Metamorphoseon* libro VIII, v. 620 ss.

³⁴ *Serae* similes sunt eis instrumentis quae vos *candados* vel *cerrojos* appellatis. Pictura collecta a [Curiosidades del mundo antiguo: candados romanos \(arcana-mundi.blogspot.com\)](http://Curiosidades del mundo antiguo: candados romanos (arcana-mundi.blogspot.com)).

rem habent quem dis hospitibus mactare parant. Anser timidus celeriter anum senemque eludit et tandem ad ipsos deos confugit. Sed superi necem vetant dicentes:

Anser ante lacum

“Di sumus et vobis immunitatem damus dum vicinia vestra **meritas poenas dat**. Modo vestram domum relinquit et in ardua montis ite!”

Statim **parent** ambo. In alto monte stantes **oculos flectunt** et mersam palude regionem prospiciunt. Tantum sua tecta manent.

Dum **fata** suorum **deflent**, illa parva vetusque casa in templum vertitur. Tunc Saturnius rogat: “Ecquid optatis?” Baucis Philemonque dicunt: “Esse sacerdotes **delubra**que vestra tueri poscimus in vita et exspirationis in hora ambo simul moriamur”.

Annis igitur soluti, frondere Philemona Baucis et Baucida Philemon conspiciunt, dum mutant ambo in tiliam alia, alius in quercum.

Tilia et quercus

meritas poenas dare = poenas solvere, id est, damnum compensare

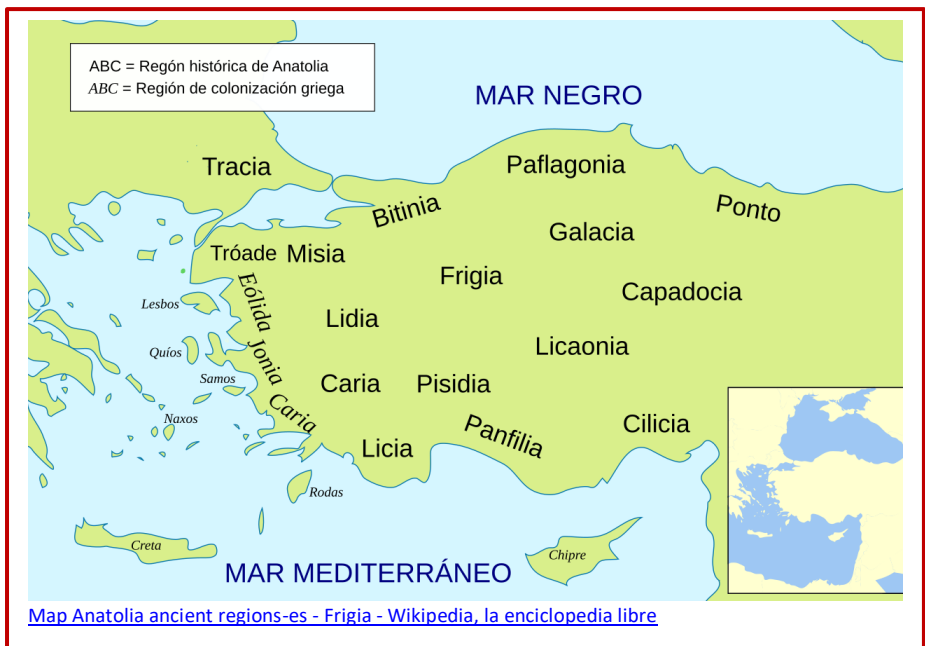
parent = oboediunt

oculos flectunt = oculos vertunt vel retro vident

fata = designationes supra divinas quae vitas humanas adficiunt

deflent = lacrimant, plorant

delubra = templum

Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam...

- I. Quis mirabiles mutationes narrat de Baucide et Philemone?
- II. Vbi gentium tilia et quercus sunt?
- III. Quid est nunc pro tellure habitabili antiqua?
- IV. Mille domos adeuntes, quid petunt Iuppiter et Mercurius?
- V. Qui senescunt in humili casa, stipulis et canna palustri tecta?
- VI. Cum caelicolae parvam domum intrant, quid faciunt Philemon et Baucis?
- VII. Quid accidit cum vinum haustum est?
- VIII. Quid orant precantes Baucis et Philemon attoniti?
- IX. Anseremne mactare parant anus senexque?
- X. Quid facit anser timidus?
- XI. Quid dicunt superi tandem?
- XII. Parentne dis et Philemon et Baucis?
- XIII. Quid conspiciunt ambo in alto monte?
- XIV. Vertiturne in templum casa Baucidis Philemonisque?
- XV. Ecquid optant anus senexque?
- XVI. Annis soluti, quomodo mutant et Baucis et Philemon?

FABULA DE ANTELA PALVDE ³⁵

Fuit olim urbs antiqua nomine Antiochia ³⁶ ubi nunc Antela ³⁷ palus est. Cives Antiochenses **finitimos** populos opprimebant et eos non miserabantur. Voluit igitur Deus ³⁸ Antiochenses **punire**, sed Dei filius, et ipse Deus, Iesus Christus iustos homines integros **servare** voluit.

finitimi = vicini

punire ant. praemiare
servare ant. condemnare

---

³⁵ Fabula recepta a X. Taboada Chivite in *Las leyendas de la laguna de Antela*. Cuadernos de estudios gallegos. Tomo XXIV, fasc. 72-73-74. 1979, p. 354.

³⁶ Haec Antiochia mytica urbs est. Dicendum est tamen Antiochiam antiquam Syriacam fuisse, opulentum caput provinciae Syriae Romanae. Hodierno tempore, Antiochia in Re publica Turcica est.

³⁷ Locus ubi Antela palus olim erat nunc terrae laborandae sunt, postquam aquarum deductionem imperatam quae paludem siccavit.

³⁸ Scilicet, Deus Iudaicus.

Mendicus *eleemosynam*
precans in via

Tunc Iesus Antiochiam intrat mendici specie. Omnes domus visitat a misericordibus *eleemosynam* precans, sed nemini occurrit qui tantum “Deus tibi sit” dicat. **Maerens**, dum Caelum redit, casam pauperem humilemque a **quercubus** circumdatam conspicit.

Ad focum anus quaedam misera intus in casa sedet. Iesus intrat et “Eleemosynam precor” inquit. Tum anus “Veni, **sis**, intus”, inquit, “quisquis es”, et Iesum membra laborum levare iubet apud ignem lararium. Tunc caprinum lac ei offert cum crusti frusto. Ad solem occasum Iesui licet accubare in pauperrimo anus lecto ubi totam noctem dormit. Prima luce, Iesus anui narrat quid Antiochiae accidisset.

Solis occasum

Miratur anus cum locum ubi Antiochia fuisset oculis petit. Ibi nunc est palus sub qua urbs Antiochia iacet. **Civitate submersa**, nemo praeter anum superest. Ante-

la illi paludi nomen est.

Nunc Sancti Iohannis die ³⁹ a primo mane sub liquida palude resplendente *ecclesiae campanarium* conspicere potestis et Natalis Christi die ⁴⁰ gallorum Antiochensium media nocte cantus auditur ⁴¹.

maerens = maestus, qui est
vel iacet in maerore
maeror = tristitia

quercubus abl. e *quercus*;
silva quercuum =
roboretum

sis = si vis, quaeso

Caprinum lac et
crusti frusto

miratur = stupet rei
inopinatae causa

civitate submersa = civitas
sub aqua

Ecclesiae
campanarium

³⁹ Id est, in solstitio aestivo.

⁴⁰ Id est, in solstitio hiberno.

⁴¹ Christiani missam XXV decembris media nocte habitam (vel a. d. VIII kal. ian.) *missam Galli* appellant. Ceterum, Christiani Natalis Christi eodem die atque pagani Solis Invicti celebrant.

Quaestiones ad comprehensionem narrationis confirmandam...

- I. Vbi fuit olim urbs antiqua? Quid ei nomen fuit?
- II. Quid fimitimis populis Antiochenses faciebant?
- III. Quid Deus voluit et quid voluit eius filius?
- IV. Qua specie intrat Iesus in Antiochiam?
- V. Quot misericordiis occurrit Iesus Antiochiae ⁴²?
- VI. Dum Iesus Caelum redit, quid conspicit?
- VII. Quid facit anus mendicum videns?
- VIII. Quid accidit Antiochiae?
- IX. Quo die anni videre potestis sub aquis Antelae ecclesiae campanarium?
- X. Quo die anni audire potestis sub aquis Antelae gallorum Antiochiensium cantus?

NOTITIA ANTIQVITATIS V

CHRISTIANI IN GALLAECIA

DEO LARI BEROBREO
ARAM POSVI
(PRO SALVTE)

Vt saepe dicitur *in nocte temporum* origo **cultus deorum** est. **Naturam** enim **rerum**, quarum causas ignorant homines, dis deabusque statim attribuunt. Sic in antiquis religionibus, quoniam multae naturae res inexplicabiles sunt, di multi sunt.

in nocte temporum = luce increata, id est, antiquissimis temporibus

cultus deorum = religio

natura rerum = qualitas *phsica* rerum

Qui igitur sunt di? Summatim dicamus deos velut homines superos immortalesque esse qui ultra orbem terrarum habitant quique mortalibus potentiores sunt ⁴³. De natura deorum **philo-**

philosophi = homines verum identidem indagantes

⁴² *Antiochiae* hic in casu locativo est, locum ubi aliquid accidit monstrante.

⁴³ Verum in religionibus *animistis* nuncupatis, di deaque diversas naturae sedes colunt, velut arbores aut flumina, hominibus proximi ibidem habitantes quamquam vix conspicui (= haud faciles visu).

sophi haud paulum discrepant, sed omnes paene deos esse adfirmant.

Antequam Romani Gallaeciam occupaverant, hic plurimos deos aborigines esse ^{xiii}. Romanorum adventu religionibus Gallaecis alios deos addit quos Olympicos appellamus. Tandem inde a III saeculo a. D. nova religio in Gallaeciam intrat Christianorum gratia.

Nescimus ad amussim quando Christiani in Gallaeciam adveniunt, sed hic ventis nusquam exierunt. Plus quam milia annorum Christiani Gallaeciam habitant... Unaquaeque urbicula, unusquisque pagus, habet saltem suam parvam *ecclesiam*. Pleraeque quidem antiquissimae sunt, *stylo Romano*.

Fuit in Gallaecia antiquis temporibus homo quidam Piscilianus nomine. Gallaecus fuisse dicitur, sed incertum est verumne an non. Nobilis natu fuisse, **ordinis senatorii** vel forsán **decurionum**. Mortuus est **poena capitis** in Augusta Treverorum CCCLXXXV a.D, crimine maleficii accusatus.

Dicendum quidem est maleficium magarum artium usus esse. Malefici homines veneficiis, incantamentis, fascinationibus strigarum propriis utuntur. Sed, re vera, Historia falsorum maleficii reorum plena est, nam, certis sub condicionibus, facilis damnatio si fanatici furiosi alicuius vitam finire volunt.

Una cum Christiana religione *haereses* surgunt. Quid de haeresibus dicamus? Cum primum homines, alieni a sincera religionis doctrina, ab *orthodoxa* cogitatione differunt, haeretici fiunt. Sic igitur usque ad mortem saepe **vexantur**.

Priscilianus, novis disciplinis **favens**, ecclesiam Christianam denuo constituere vel regenerare videtur.

Iuppiter in imbris
fulminibusque

ecclesia est grex
Christianorum et locus
eorum congregationum

ordo senatorius = nobilitas
Romana
ordo decurionum =
nobilitas loci propria

poena capitis = vitam pro
scelere dare, id est,
poenam vita solvere

Homo suspectus
maleficii

vexantur = eos
(haereticos) consecantur
vel persequuntur

favens = qui favet vel
favorem offert

Mortuo Prisciliano, **sectatores** duo saecula supersunt, sed
mox e conspectu Historiae abeunt.

sectatores = qui aliquem
sequuntur velut ducem

Ecquid plura de Prisciliano discere potestis? Vultisne
vestigare de aliis haeresibus?

Recreatio quae monstrat servos crucifixos,
picta a Fiódor Andréyevich Brónnikov (MDCCCLXXXVII a.D.)
Fons: Vicipaedia

NOTAE AD AMPLIVS SCIENDVM

ⁱ Cum alicuius nomen Latine rogamus, sic dicimus: *Quid nomen est tibi?*, vel *Quid est tibi nomen?*, vel *Tibi est quod nomen?*, etc. (Sunt quidem diversae verborum ordinis variationes acceptabiles). Tunc respondeatis: *Mihi nomen est ... vel Ego sum...*

Aliis modis indagare poteritis *identitatem*, ita rogando: *Quis tu es?*, *Quomodo te appellant?*, *Nomen tuum estne quid?* Deinde quaeratis, si curiositas vos mordet vel pungit: *Vnde venisti?*, *Quae patria tua est?*, *Qui parentes tui sunt aut fuerunt?*, *Quam originem familia tua habet?*

Moribus institutisque maiorum, Romani tria vel amplius habuerunt nomina. Primum nomen re vera *praenomen* dicitur, alterum proprie *nomen*, tertium *cognomen*, alia plura *agnomina*. Exempli gratia: *Publius Cornelius Scipio Africanus*.

ⁱⁱ Si alicuius aetatem cognoscere vultis, rogate: *Quot annos natus es?* Respondere vobis licet, si rogamini: *(II, III, IV ...) annos natus sum*.

ⁱⁱⁱ Roma plus quam magna urbs est. Roma re vera magna republica *autarcha* est. Itaque dicere potestis Romam maximo imperio omnem orbem terrarum notum possidet. Cives, peregrini, servi, omnes homines nisi barbari Romae imperio submittuntur. Summatim breviterque dicam: Roma non est tantum urbs civitasve quantum *modus vivendi*.

^{iv} Nostisne quomodo Romani annos inscribamus? Summatim exponam. Aut dicimus annum a quo Roma condita est aut dicimus nomina consulum qui eo ipso anno rexerunt. Nunquam igitur dicimus annum a quo Dominus Christus natus est. Qua re? Etiam nunc cives Romani plerique Christiani non sumus, quamquam Christiani quidem in omnibus partibus imperii iam se habent.

^v Prima antiquitate *oppidum* urbs fuit barbara vel peregrina. Olim in oppido vixerunt non cives Romani, sed Celtae, Germani, etc. Nunc omnia oppida in agro Romano ius Romanum habent et omnes incolae cives Romani sunt.

---

vi *Castrum* sive *castellum* est tamquam arx vel locus munitus ubi populi habitant haud magno periculo. In Gallaecis *castris* diversa aedificia sunt, in quibus domus publicae privataeque, templa, horrea aut balnea exstant.

vii Futuri scholares de urbiculae nostrae nomine in dubio erunt. Estne *Vicus* antiquum nomen? Estne *Vicus Spacorum*? Estne *Vicos Pacorum* an *Caporum*? Estne tantum *Vico*? *Vico Groviorum*? *Vico Hellenorum*? Haud facile erit nosse. Multae hypotheses in saeculis XIX, XX et XXI surgent. Alii negabunt *Vicum* esse tempore quo Romani regnabant. Alii quidem recentiores *Burbidam* nomen attribuent. Sed haud dubium est tamen quin urbicula nostra nomen antiquae originis habeat.

In viatorum libris, quos *Itineraria* consue te nominamus, haud pauca locorum nomina legetis quorum situm ignorabitis. Inter alia *Burbidae* nomen est. Apparet enim in *Itinerarii Antonini* via XIX, a Bracara usque ad Asturicam per oram maris.

Nostro aevo, dicere oportet, *Vicus* duas partes quam minime habet. Superior pars tamquam arx conspicua *Castrum* est, inferior pars *vicus*, vel potius dicam, *vici* ad litus adsunt. Futura nomina, quae bene scitis, vobis Latine dicam, quamquam ficticia phantasticave sonent. Ad pedem montis Castri loci diversi siti sunt iuxta mare: Ora maris, Berbes, Lagen, Consortium Nauticum Regale et Arenaria.

viii Vsque ad aevum ferreum casae lapides solas in basi parietum habebant et parietes muri e lateribus crudis erant.

ix Montis nomen vestris temporibus usitatus *Castrum* erit. Aliud nomen autem fere oblitum *Ferosus mons* est. Et alia nomina penitus oblita erunt.

x Antequam Romani in Gallaeciam advenerunt, populi indigenae vias et cloacas noverant. Verum Romani formam urbanam valde recognoscibilem fecerunt, viis et cloacis imprimis adstantibus.

xi Diversae urbes sunt sub imperio Romano. Diversae urbium qualitates atque proprietates sunt. Non omnes omnia possunt. Roma prima civitas caputque mundi est. Deinde coloniae Romanae veniunt, tunc municipia, urbes foederatae, stipendiariae, libera oppida, etc. Haec in primis inter ea differunt iuris populorum gratia.

Si Romani coloniam condunt, aptum locum quaerunt. Multas condiciones perpendunt. De aliquibus condicionibus vobis mentionem faciam: situm, propinquitatem fluminis vel maris, divitias terrarum, faciles aditus, difficultatem hostibus expugnantibus, etc.

^{xii} Bandualis tempore, pleraeque casae ignem lararium apud parietem habent quod pleraeque casae quadratae sunt, more Romano. In casis quadratis quam in rotundis dispositio spatii facilior est.

^{xiii} Bene scimus deos aborigines adfuisse, antequam Romani in Gallaeciam advenerant. Exempli gratia, sanctuarium deo Lari Berobreo dicatum consecratumque prope pagum Donon in promunturio Homine appellato. In populis aboriginibus, commune nomen ad deos tutelarios appellandos, non solum familiari domo sed etiam in pagis urbiculisque, Lar probabiliter fuit. Sic Berobreus epithetum Laris esse potest a *toponimo* *Berobris (ita Blanca María Prósper videtur), scilicet, Berobreus *Berobris* incolarum deus tutelaris est. Sed, ut accidere solet, plurimae sunt *theoriae* ad hoc.